

Europa en de markteconomie

E. van Lennep

De grote veranderingen in de landen van Oost-Europa openen de weg naar een vrij Europa, verenigd door de beginselen van democratie en markteconomie. Het betekent een nieuwe uitdaging voor internationale samenwerking op de gebieden van politiek, veiligheid en economie. In zijn recente redevoering in de Tweede Kamer der Staten-Generaal heeft minister Van den Broek in dit verband de nadruk gelegd op de NAVO en de EG. De NAVO als organisatie die onmisbaar blijft ter verzekering van de veiligheid en politieke cohesie van het Westen en waarbinnen het verenigde Duitsland een passende plaats moet innemen. En de EG als dynamisch centrum van landen die een economische en politieke unie willen nastreven binnen een grotere kring van Europese landen die voorshands de interstatelijke samenwerking prefereren, waarmee associatieverdragen gesloten kunnen worden. Het is het beeld van, wat Jacques Delors noemt, het 'Europa van de concentrische cirkels'. Het beeld doet wat denken aan de bekende Russische poppen.

De nadruk leggen op de EG en de NAVO is begrijpelijk als men zich concentreert op de veiligheidskwesties en op de problemen, die in Europa kunnen ontstaan door de vereniging van Duitsland. Maar voor de mogelijkheden van economische samenwerking met de landen van Oost-Europa is het niet verhelderend om de aandacht te concentreren op Europa en op de EG, waarvan de meeste Oosteuropese landen naar veler mening binnen afzienbare tijd geen lid kunnen worden. De meerderheid van de EG wil immers eerst vergaande 'verdieping' alvorens verdere uitbreiding te overwegen. Veeleer ligt het voor de hand om er nadruk op te leggen dat als gevolg van het feit dat de Oosteuropese landen democratieën zullen zijn met een markteconomie, voor het eerst na de oorlog het perspectief van een economische 'one world' veel dichterbij komt. Dit opent geheel nieuwe mogelijkheden voor de bestaande multilaterale wereldwijde organisaties zoals IMF, Wereldbank en GATT. Sommige Oosteuropese landen waren wel lid van deze organisaties, maar de nieuwe ontwikkelingen zullen een veel vruchtbaarder en actiever lidmaatschap van alle Oosteuropese landen mogelijk maken.

Daarnaast betekent de overgang van planeconomie naar markteconomie dat aan alle Oosteuropese landen de mogelijkheid kan worden aangeboden van samenwerking in het kader van de OESO,

de enige organisatie die als specifieke doelstelling heeft samenwerking tussen geïndustrialiseerde landen met een markteconomie. Naar mijn mening zou zo spoedig mogelijk een samenwerkingsvorm tussen Oosteuropese landen en de OESO dienen te worden ontwikkeld die tenminste gelijkwaardig is aan die met Joegoslavië; deze samenwerking zou dan, dunkt mij, gaandeweg, althans voor de meeste landen, moeten kunnen uitgroeien tot vol lidmaatschap. Parallel met deze verwijding van de OESO naar Oost-Europa zouden ook samenwerkingsvormen met een aantal Aziatische landen kunnen worden ontwikkeld. Ten slotte kan in dit verband worden genoemd de op te richten Europese Bank voor Herstel en Ontwikkeling, die behulpzaam zal zijn bij overgang naar de markteconomie en verdere economische ontwikkeling door financiering van projecten en technische hulp.

Wat zijn nu de implicaties van de gebeurtenissen in Oost-Europa voor samenwerking tussen alle landen van West- en Oost-Europa? Op het gebied van democratie, cultuur en mensenrechten is het duidelijk dat de Raad van Europa het aangewezen kader zal zijn. Voor economische beleidsmakers zal het overigens een belangwekkend punt zijn te zien hoe het communistische mensenrecht op arbeid zal worden geschrapt of omgebogen.

De perspectieven van economische samenwerking zijn minder duidelijk. Na de oorlog was er Europese economische samenwerking gebaseerd op de Marshall-hulp, inconvertibiliteit en door Amerika aanvaarde handelsdiscriminatie tegen de dollar. Met de overgang naar convertibiliteit werd deze samenwerking tussen Westeuropese landen

beëindigd en omgezet in multilaterale samenwerking tussen alle geïndustrialiseerde landen met een markteconomie (OESO). Binnen West-Europa ontwikkelden EG en EFTA samenwerking van andere aard. Met de andere Europese landen was er economische samenwerking in de Economische Commissie voor Europa (ECE) en, later, in de CVSE (Het Helsinki-proces). Deze samenwerking had zin als dialoog tussen twee geheel verschillende economische systemen. Naarmate in de komende tijd die systemen gelijk zullen worden, valt de ratio voor die samenwerking grotendeels weg. Voor de ECE zie ik in de toekomst dan ook nog maar een zeer beperkte taak. Wat betreft de CVSE zal men mijns inziens moeten overwegen op den duur de taken op het gebied van mensenrechten en de economie grotendeels toe te vertrouwen aan de Raad van Europa en de OESO.

Een gevaar van het opleven van de discussies over de toekomst van de EG en Europa is een nieuwe impuls voor bilateralisme en voor opsplitsing van de wereld in handelsblokken. Van Amerikaanse zijde wordt in verband met de ontwikkelingen in Oost-Europa gepleit voor een 'new Atlanticism'. Minister Van den Broek reageerde daar positief op met een voorstel tot een 'Euro-Atlantisch actieplan' om de samenwerking tussen EG en de Verenigde Staten te verbreden "eventueel ook met behulp van nieuwe instituties". De bilaterale betrekkingen tussen EG en Amerika kunnen zeker worden verbeterd. Maar nieuwe bilaterale instituties, die zich zouden begeven op het economische terrein, dreigen de functionering en cohesie van het multilaterale systeem van de landen met een markteconomie te verzwakken. Dat zou niet in het belang zijn van Nederland of van de Oosteuropese landen, die nu voor die markteconomie hebben gekozen.

Het is onontkoombaar dat Europa als geografische begrip door de dynamiek en zuigkracht van de EG een grotere economische relevantie zal hebben dan voorheen. De uitdaging is nu om economische samenwerkingsvormen te vinden die niet ten koste gaan van de multilaterale samenwerking op mondiale schaal en van de bestaande multilaterale instituties.

Van Lennep